

Ki szereti Ady Endrét? A kánon mint lehetőség¹

Nemrégiben előkerült egy 1919-es filmfelvétel, amely megdöbbentően közel hozza Ady Endre temetésének pillanatait. A képsorozatot *Az Est* című újság készítette, mely ebben az időben a nyomtatott hírek mozgóképes kiegészítésével kísérletezett. Filmhíradójából korábban csupán néhány igen rossz állapotú töredék állt rendelkezésre. Hogy a most megtalált kópia ilyen jó minőségben maradt fenn, történetesen a cenzúrának köszönhető, a rendőrség ugyanis a forradalmak bukása után elkobozta az 1918–1919-es filmhíradók kameranegatívjait és kópiáit (*Az Est* mozimellékletét, illetve az azt felváltó Vörös Riport-Film hírtermékeit). A gondosan elzárt tekercseket többé senki sem vetítette le, egy raktárban szunnyadoztak elfeledve, s így afféle időkapszula-ként konzerválták az évszázados üzenetet. (Nemzeti Filmintézet, 2019).

Az Ady-híradás előkerülése óhatatlanul is jelképes esemény. Jóvoltából a 2019. januári gyász-jubileumon éles és pontos mozgóképeken tekinthettük meg a száz év előtti nyilvános emlékezés rítusát, melyről a fotók mellett eddig csak néhány megsárgult és szakadozott képsor tanúskodott. De vajon valóban fogékony-e erre a mai közönség? Meddig maradhat éles Ady közösségi emlékezeti képe a százegyedik évforduló múltán?

Az irodalmi feledést hivatásbeli és szívbéli elkötelezettséggel késleltető szakemberek folyton a közösségi emlékezet halványodásától tartanak – nyilván magam sem vagyok kivétel. Ám valójában épp Ady recepciója tanúskodik arról, hogy a feledés versus emlékezés algoritmusai nem egyenletes és folyamatos. Ady nagyjából 1906-tól – vagy talán már 1904-től – 1914-ig a magyar kultúra egyik legfontosabb és legellentmondásosabb személyisége volt. Bár alakjának társadalmi attribúciói első fokon a közéleti-újságírói működés kontextusával állnak közvetlen kapcsolatban, arcélinek morális vésetei elválaszthatatlanok az esztétikai szférától. Ady nem közíróként, hanem költőként keltett valódi figyelmet; igenlőinek és tagadóinak versengő táborai nem elsősorban közéleti kérdéseken különböztek össze, hanem – egymással összefonódó – etikai és esztétikai kérdéseken.

Az első világháború – a „Nagy Háború” – alatt Ady kissé a háttérbe szorult; kötete sem jelent meg. Az esztétikai alakítás autonómiája, az önálló irodalmi mező elsődlegessége felől megalapozott nyugatos szövegekultúrának a pragmatikai viszonyok radikális megváltozásával igencsak megrendült a helyzete, és ez Ady költészetének hatását is érin-

¹ Az előadás a BBTE Bölcsészettudományi Kara Irodalomtudományi Intézetének 2020. október 30–31-én szervezett *Kánon, kanonizáció, irodalomoktatás* című online konferenciáján hangzott el.

tette. Annak ellenére, hogy e költészet (néhány más, nyugatos irodalmi törekvéshez, pl. a Móriczéhoz hasonlóan) egyébként mindig is bizonyos távolságot tartott a domináns parnasszista-esztétista iránytól, és – ha gyakran a retorikai Én filtermediációja révén is, de – korántsem függetlenítette magát a társadalmi (nemzeti, osztály etc.) kérdésektől. Igaz, hogy e téren is leginkább a poétikai figuráció lehetőségeivel kísérletezett. Ez a tendencia még inkább minőségi irodalomként teljesedett ki a háború végén, amikor Adynak talán a legjelentősebb könyve lát napvilágot. *A halottak élén* (1918) az egyetemes és nemzeti katasztrófa poétikailag legösszetettebb reflexióját adja a korabeli magyar irodalomban. Innentől kezdve majd az Ady-kultusz is fellángol, mely újból paradox eltérülésekkel fogja alakítani az életmű külső és belső kánonját. Azt, hogy hol helyezhető el, s hogyan értékelendő Ady költészete (és prózája) az irodalmi folyamatban; illetve, hogy a költő mely versei (és esszéi, publicisztikái) tekinthetők igazán értékesnek. A recepció története megdöbbenően változatos.

A helyzet azonban száz esztendeje sem volt egyértelmű. Már Krúdy Gyulában is felötlött a gyászszertartáson, hogy „[t]ízzen se tudták abból a sok ezerből, aki a Múzeum-kertben hömpölygött, mint egy bikaviadalon, hogy ki is volt ez az Ady, akinek neve egyszerre megtöltötte az újságok hasábjait” (Krúdy, 1989). Pedig a temetés társadalmi esemény volt 1919. január 29-én, két nappal a költő halála után. Adyt a Nemzeti Múzeum előcsarnokában ravatalozták fel, itt és a múzeumkertben több ezren búcsúztatták a költőt. (Debreczeni-Droppán, 2019. 01. 29., 2019. 01.30.)

„Ha meggondolom, kedves jó barátom, Bandi, hogy három hét előtt azt üzented Márton Ferencsel, a festőművésszel, aki megbízásomból lerajzolt betegágyadban: hogy nincs senkid, feleséged hiába telefonoz barátaid után, te magad gyöngye vagy, az asszony félig gyermek, szeretnél szanatóriumba menni, de nincs, aki intézkedjen [...] Ha ezt meggondolom: nagyon szép temetésed volt három hét múltán. Váratlanul sokan jelentkeztek hangos gyászolóid.” (Krúdy, 1989).

Krúdy szövege azért is megrázó, mert – szinte tudathasadásos módon – egyfelől ostromozza a tömeg ignoranciáját, másfelől viszont méltatja a forradalmi hevületet, amely – az újságok által felszítva – végső soron Ady temetésére csődítette a sokaságot. Ady az ő szemükben az őszirózsás forradalom költője volt. Pedig Ady mindig is, és elsősorban is, író volt, mondja Krúdy Gyula, író, akinek az életét fel kellett áldoznia a művészet érdekében. Nemcsak a halálban, de az ihletkereső mindennapokban is.

„Sohase tudott többé megbolondulni, felejteni, élni, piros hintán hintázni, magát lelógatni az Opera előtti kőszfinxről, és vad örömmel az egész világ, a megvetett, gyűlölt, aljas világ arcába köpni. Szép, vad, medveszínű feje koppant a buta kőlépcsőn, ahová a szfinx hátáról lezuhant, az alattomos élet megrúgta hátulról az ifjan magasra törő költőt. Hátrább az agarakkal – mondta a kegyetlen öreg –, még szenvedned, jajgatnod, kintól, betegségtől félig megőrülnöd kell,

minden titkokat meg kell ismerned, ide kell adni a barátaidat, akik elhanyagoltak nyomorú betegségében, az otthonodat, amelyet kirabolt a csőcselék, amelynek jogot kértél verseidben, minden legparányi örömet..., amíg végre feljuthatsz a sokaság feje fölé, a szfinx hátára. Meg kell hálnod, Ady Endre, hogy mindenkivel levegye a kalapját előtted, nem egyedül csak a kucséber, a Három Hollónál.” (Krúdy, 1989).

A kérdés ma is ugyanaz, mint száz esztendeje: vajon ki szereti Adyt? S ettől elválaszthatatlanul: vajon ki érti Adyt? Végül, de nem utolsósorban: kié Ady Endre?

A költő recepciójában a politikai színezet kezdettől fogva fontos szerepet játszott (Herczeg, 2013; Boka, 2020), és a szó tágabb és szűkebb értelmében mindvégig befolyásolta az életmű értelmezését. Ez nemcsak a nagy ideológiai kánonokhoz való alkalmazkodást, illetve ennek aprópénzre váltását, a napi politikai használatot jelenti. Az Ady-líra számos szövege ugyanis olyan sajátos performatív beszédmódot valósít meg, amelynek cselekvő proposícióit a befogadó a legkritikább esetben tudja válaszmentes semlegességgel szemlélni. Az, hogy politikai értelemben miként is reagál a beszédaktusokra, jórészt az egyes értelmezői közösségek csoportspecifikus kódrendszereinek függvénye. Ez azonban csak a felszín. A legjobb művek esetében az esztétikai válasz jóval intenzívebb, egyetemesebb és tartósabb a politikainál; megelőzi, majd követi is, mintegy körülveszi azt. E nyitott jelentésszerkezetű Ady-versekből sokkal több van, mint amit a kényelmes emlékezet számon tart, noha a kényelmes lista sem mondható éppen rövidnek.² Ugyanakkor a recepció paradoxonja, hogy a politikai és ideológiai nézőpontok zsurnalizmusa a véleményformálás hatalomtechnikájával folyton felülírja az affektív és kognitív benyomásokat és belátásokat. Ma is ez fedi el Ady igazi örökségét.

Ady Endre öröksége közvetlenül a költő halála után közösségi üggyé vált Magyarországon. Közüggé lett, de nem egyetlen közösség ügyévé: különféle, eltérő gondolkodású és meggyőződésű csoportok vallották magukénak a költészetét, versengve az értelmezés privilégiumáért. Ezeknek a gyakran homlokegyenest különböző nézeteknek az a meggyőződés volt a közös nevezőjük, mely szerint Ady művei túlmutatnak az irodalmi önérdéken, s azon tülemelkedve képesek önmagukat valamilyen egyetemesebbnek vélt mondandó felé transzcendálni. Hogy ez a mondandó metafizikus vagy immanens-anyagelvű, s hogy milyen társadalmi szemléleten és történelemképen nyugszik: nemzeti elkötelezettségű vagy kozmopolita, mérsékelt vagy radikális, liberális vagy konzervatív, szociáldemokrata vagy kommunista, vallásos vagy ateista, református vagy katolikus, népies vagy urbánus; ezt az egyes intézmények és közösségek eltérő automatizmusai,

² Minden adyistának megvannak a maga listái. A kánon egyik jelentésrétege is éppen ez: a felsorolás, a lista, amely persze normatív és paradigmatis, azaz maga is cselekvés jellegű (Assmann, 2013). Én leggyakrabban *A fehér csönd* című versre szoktam hivatkozni, a nyitott jelentésszerkezetű metaforakomplexum (szimbólum) példájaként. De ugyanebből a szövegcsoporthoz (szerelmi-erotikus versek) a *Tüzes seb vagyok*; vagy egy másiktól (balladás-mitologikus versek) a *Harc a Nagyúrral* és *Az ős Kaján*; egy harmadiktól (istenes versek) pedig *A Sion-hegy alatt*, *az Istenhez hanyatló árnyék* és *Az Isten-kereső láрма* is előkelő helyen szerepel a saját kánonomban –, amelyet persze értelmezésekkel és kontextuális vizsgálatokkal igyekszem megalapozni, így korántsem merül ki a felsorolásokban.

és kiemelkedő személyiségeik értelmező aktivitása határozta meg, kánonalkotó vagy ellenkánon-állító jelleggel. Az oppozíciók ezen sorozata nemcsak a történelmi léptékű viták történetét rajzolja ki, de nyomukban felsejlik az aszimmetrikus ellenfogalmak (Koselleck, 1997) szellembénítő kényszerűsége is.

Csupán egyetlen példát emelek ki a számos lehetséges nyomvonal közül, Ady „istenes költészetének” esetét.

Az a jellegzetes mitologizmus, amely nagyon sajátos területe a szimbolikus és balladás Ady-poétikának, az istenes költészetében is jelen van. Ez azt is jelenti, hogy van egy sor verse, amelyekben bibliai motívumokat használ fel, s ahol tulajdonképpen a vallásos horizont is megjelenik, mégsem tekinthetők a szó szoros értelmében véve vallásos verseknek.

Az „istenes” mellett van még egy kategória, amit a recepció fölajánl, és amivel mindenképpen foglalkoznunk kell, ez pedig az „Isten-keresés” alakzata. A „kereső” szót ma is alkalmazni szokás spirituális dolgokra, a New Age-es – vagy New New Age-es – világban, amikor a szinkretikus vallásos nézetek előzönlök a nyilvánosságot, és állandóan angyalos megosztások jönnek szembe a közösségi médiában. Ez a szinkretikus üzenet némiképp hasonló ahhoz, ami már Ady idejében is jelen volt, de természetesen az ő esetében az intézményes vallásossághoz tartozást mindenképpen érdemes határozottabban is megvizsgálni. Ez pedig nála, mint ahogyan az egyik írásában, *Az én kálvinistaságom* című esszéjében írja, a nevelődésben gyökeredező, erős kötődést, de egyúttal a hittel való nagyon is problematikus viszonyt jelenti (Ady, 1916). Ma ezt úgy nevezhetnénk, hogy „kulturális református”. De Ady bizonyos mértékig nemcsak kulturális református volt, hanem kulturális katolikus is, hiszen tudjuk, hogy négy esztendeig piarista gimnáziumba járt Nagykárolyban, s a nevelődésében a katolikus hatás is egyértelműen érvényesült (Balla, 2019). Ugyanakkor az említett „Isten-keresés” túlmegy ezeken a kulturális hatásokon, és valójában a magyar lírának és az egész 20. századi – sőt 21. századi – magyar irodalmi kultúrának, sőt világirodalmi kultúrának egy olyan diszpozíciójáról van szó, amelyben az válik immáron evidenssé, hogy nem állnak spontán rendelkezésre a hit igazságai, bár továbbra is vonzerővel rendelkeznek.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy az egyes felekezetek ne érdeklődtek volna Ady költésze iránt. Sík Sándor ír egy fontos, *Gárdonyi, Ady, Prohászka* című könyvet a húszas években, amelyben katolikus kontextusban helyezi el, értelmezi, és gesztusszinten kanonizálja az életművet (Sík, 1929). Református szempontból Makkai Sándor a *Magyar fa sorsa* című könyvében, szintén a húszas években, végzi el Ady rehabilitációját (Makkai, 1927). A költő a maga idején hevesen vitázott Ravasz Lászlóval (Ady, 1916; Aleph [Ravasz László], 1916), és általában is a katolikus és református egyházak képviselőivel, vagy még inkább, őt bírálták erőteljesen. A költő halála után Makkai elvégzi ezt a rehabilitációt, sőt a legfontosabb magyar vallásos költőnek nevezi Adyt; mondván: Balassi is jelentős volt, de Ady még jelentősebb, mert jobb vallásos verseket írt. Óriási perspektíva-váltás ez, és tulajdonképpen egy ilyen váltásra van szükség ahhoz, hogy valaki elismerje

nemcsak az irodalom, de ezúttal a kultusz, a vallás oldaláról is, a keresés, a kérdés, a bizonytalanság, a kétely létjogosultságát.

Ez tehát az Isten-keresés. Joggal állítja e fogalmat a középpontba a Ferencz Győző (1993) szerkesztette, kiváló gyűjtemény, a *Hang szólít* című világirodalmi antológia. Amint azt Ferencz is rögzíti az előszóban, a modernségben az egyén, a szubjektum önszemlélete nem tudja már magát metafizikai értelemben függővé tenni, kiszolgáltatni magát a vallási dogmatikának, a vallási rendszereknek, ugyanakkor mégis viszonyba lép velük, így felértékelődik a kulturális hagyomány kérdése és szerepe. Ugyanakkor a hithez való személyes viszony kérdése is felértékelődik: a vallás helyét sokkal inkább átveszi a hit kérdésköre. Adynál ez tökéletesen nyomon követhető, olyan versek sorában, mint *A Sion-hegy alatt*, *Az Isten-kereső lárma* vagy *A megöszült tenger*.

Ugyanakkor az is nyomon követhető, hogy amint halad előre az életmű, egyre tudatosabb és egyre drámaibb viszony épül ki a vallás hagyományával. 1918-as, *A halottak élén* című kötetében már teljesen egyértelmű a kötődés a Bibliához. Az Ady-kutatók joggal hangsúlyozzák, hogy a Biblia szókincse – a Károli-Bibliáról beszélünk – szövegszerűen is meghatározza Ady költészetét. (E hatást, csakúgy, mint Csokonai, illetve Vajda János, Reviczky Gyula és Komjáthy Jenő hatását, a középiskolai tananyag is emlegeti.) *A halottak élén* kötetben rendszerszerűvé válik a Bibliához való viszony, túllépve az ötleteken és a ciklusba gyűjtött versek poétikai eseményein. Az Ószövetség mellett különös jelentőséggel idézi fel a Jelenések könyvét, a Biblia apokaliptikus záró fejezetét, ami az első világháború – ahogyan akkor hívták, a Nagy Háború – horizontjában meghatározza Ady gondolkodását, költészetének poétikai, eszmei és esztétikai programját.

Mindezeknek nyomon követése ugyanakkor csak akkor lehetséges, ha a kánonalkotás cenzurális aspektusa nem nyomja el a szövegek önfeltárulását, mint ahogy az sajnos a recepcióban többször is bekövetkezett.

Ady „istenes versei” közül bizonyára *A Sion-hegy alatt* a legalkalmasabb a liminális helyzetben lévő – a gyermekkort elhagyó, a felnőttkor küszöbén álló – középiskolások megszólítására. E költemény ugyanis egzisztenciális érvényű időszembesítéssel él, esztétikai stratégiája pedig az affektusokra épül. Mindvégig érzékelhető, de az 5. és 6. versszak balladás szólamában különösen világosan kirajzolódik, ahogyan a poétikailag megalkotott gyermeki istentapasztalat szembesül a felnőtt istentapasztalattal. A paradox hiány alakzatával van itt dolgunk: az emlékezés pillanata egyszersmind az eltűnés pillanata is. A vers által színre vitt történetben az Úr a gyermeki fantázia által kerül elénk: a harang hangja, képe és a borzolt szakállú, szaladó öregember látványa egymásra mintázódik. Az „Isten-szag” templomi illatokat-benyomásokat asszociál, s erős személyes benyomásra utal. A gyerekeknél különösen erős lehet a pszichológiai értelemben vett szinesztétikus ingeregüttes, mely létrehozhatja az emlékezet stabil pontjait, és – a későbbiekre nézvést is – az emlékezés meghatározó pillanatait. Gyermekként vagy gyermek-idéző felnőttként belépve a templomba, intenzíven érezni a templom-, azaz az „Isten-szagot”. Mindenképpen ebből a mnemotechnikai, emlékezettechnikai perspektívából érdemes a vers beszédét és időszembesítő poétikáját megközelíteni. Láthatjuk, hogy olyan képek kap-

nak helyet a költeményben, amelyek az (érzékelés értelmében vett) érzéki benyomások együttesével szoros összhangban, a gyermeki világot idézik fel és idézik meg. Ez az az elvesztett teljesség, amivel a versbeli jelen felnőtt beszélője szembesül.

Adynál megszoktuk már, hogy a halál alakzata jelképes értelemben az élet értékeitől való megfosztottságot is jelölheti, és most nyilvánvalóan éppen erről van szó. A „Halottan visszajöttem hozzád / Én, az életben kárhozott” sorokban a halál mint kiüresedettség jelenik meg: a beszélő elveszíti a vitális értékeket, elveszíti mindazt, amit az élet nyújthat neki. Ebben az értelemben a gyermekkor különösen kitüntetett állapot. Bár nem Ady az a költő, akinél ezt különösen intenzíven megtaláljuk, hanem például Kosztolányi Dezső, de egyazon gondolati paradigmáról van szó, mellyel a 20. század irodalmában igen gyakran találkozunk. A gyermekkor mint különleges állapot felfedezése az élmények elsődlegességének felismeréséhez kötődik. Ezt a nézetet a korszerű, neurobiológiai vizsgálatokkal alátámasztott fejlődépszichológia egyébként teljességgel megerősíti. Analógiával élve: ha a gazdaságtan szerint a kora-kapitalizmusban az „eredeti tőkefelhalmozás” megy végbe, akkor a gyermekkor az eredeti élményfelhalmozás és -feldolgozás időszaka. Az első tapasztalatok sorozata a neuronok szintjén végbemenő, elsődleges beíródások sorozatához vezet. Olyan, alapvető referenciaegyüttes ez, amelynek az elsődlegessége soha többé nem reprodukálható. Ez a folyamat egészen a fiatal felnőttkorig tart, de a gyermekkor azért olyan kitüntetett, mert az agy fejlődési sebessége a szabad (nem-specializált, struktúrákhoz nem kötött, „főlös”) neuronok határtalan, pazarló bősége miatt, ekkor a leggyorsabb.³

A vers poétikáját meghatározó viszonyítási rendszernek ez az aspektusa dinamikusan egészíti ki a másikat, a Bibliához és a tételes vallási hagyományhoz való viszonyt (Isten neve, Sion, zsoltár). Erős képekkel, szuggesztív víziókkal találkozunk a versben, s az érzelmeket is nagyon éles, intenzív képek fejezik ki. A vers sajátos zeneisége, különös ritmusa pedig Ady jellegzetes, szabados-licenciás, de a legkülönbözőbb ritmikai rendszerekre rendkívül nyitott költői képességét vetíti elénk.

Annak számára, aki a hitélmény horizontjából olvassa a verset, csalódást kelthet, hogy a narratívája nem zárul happy enddel, hiszen nem a valláshoz való visszatalálás, hanem a felejtés pozíciója az, amivel befejeződik. De arra is lehet gondolni: reális, hogy a hiány és a szomorúság érzelmi telítettségét érezze bárki, aki vissza szeretne találni a hithez, hiszen a hit eleve sem racionális, hanem érzelmi természetű. Ady szimbolizmusában és drámai-balladás versszerkesztésében jellegzetes módszer, hogy a monológba forduló aszimmetrikus párbeszéd másik résztvevője néma marad. A *Harc a Nagyúrral*-ban, *Az ős Kajánban* és számos más Ady-versben is találkozunk ezzel a szerkezettel. A *Sion-hegy alatt* színpadán maga az Úr az, aki hallgat – ez azonban korántsem üres némaságként konfigurálódik, hiszen a választ éppen a csend jelszerűsége adja meg. Mindezt persze lehet a hit és a kétely pozíciójából is olvasni. A vers nyitott jelentésszerkezete lehetőséget teremt a diákok számára, hogy benyomásaik alapján kialakítsák a saját esztétikai és etikai viszonyukat a vershez, és a versben felvetett problémához. A tanár feladata, hogy

³ Ezt a tanítás során is figyelembe kell venni. (Csépe, 2011.)

megfelelő kérdéseivel katalizálja ennek kifejtését, s moderálja a beszélgetést, melyben a poétikai alakzatok és nyelvi effektusok funkcióinak megértése felé is terelgeti a diákokat.

Az „istenes költészet” tehát mint Isten-kereső líra áll előttünk, a nyitottnak a zárttal szembeni primátusát reprezentálva Ady költészetében és annak recepciójában. Azért is ezt választottam a számos lehetséges példa közül, és nem valamely immanensebb ideológiai dilemmát, mert így nem kellett azzal a napi közéleti csataterrel foglalkoznom, ahol rég meghaladottak hitt reflexekkel puffogatnak ma is Ady-allúziókat és dekontextualizált életrajzi adatokat a bal- és jobboldali hivatásosok és önkéntesek.

A mai jelenségek közül sokkal szívesebben hivatkozom a részvételi kultúra gyöngyszemére, az „Ady Endre költészetét kedvelők” nevű privát Facebook-csoportra, amelynek – mint a közösségi portál előzékegyen tájékoztat róla – velem együtt 16.317 tagja van, s a legutóbbi felmérés szerint többségük aktívan követi a bejegyzéseket. A csoport „Leírásában” egyebek mellett ezt olvassuk: „A csoport politikamentes, és mindenféle erre való utalás, vagy politikai felhangú hozzászólás kizárást von maga után. Ady Endre zsenialitása messze túlmutat azon, hogy bármiféle politikai ideológia kisajátítsa önmaga számára.” Irodalomtörténészként, aki egyúttal Ady költészetének kedvelője is, e szavakkal csak egyetérthetek.

Ellentétek persze nagyon is vannak az Ady-értésben, de semmiképp sem baj, ha irodalmi–esztétikai szempontok ütköznek egymással. Ezek a nemritkán igencsak élesen szembenálló értésirányok sajátos kánonokkal és ellenkánonokkal, listákkal és normarendszerekkel dolgoznak, azaz – szerencsére – folyamatosan *dolgoznak* az Ady-életművel. Az elmúlt harminc esztendőben jelentős befolyásra szert tett, negatív Ady-képet jól ismerjük. Vezérszavai: az én hipertrófiája, zseni-kultusz, vátesz-szerep, a nyelvi jelentés irányításának költői illúziója, totalitás-igény, metafizikai illúziók, a nemzeti identitás előtérbe helyezése, csoportszellem, modorosság, pátosz. Mindezeknek persze e kritikus diskurzusban megvan a más költőkhöz allokal, pozitív ellenpárja, amelyekhez képest értékfosztó–megbélyegző, aszimmetrikus ellenfogalmakként fungálnak. Irodalomtörténészként és Ady-kedvelőként erre csak annyit mondhatok, mint az egyszeri színész: inkább jöjjön a becsmérő hír, mint a hallgatás. Inkább a polémikus emlékezet, mint a felejtés.

De az iskolában Adyt nem is igen kell védeni, mert versei megvédik magukat, vagy legalábbis termékeny kihívás elé állítják az értelmezőt. A középiskolai szcénán – amint az egyetemen is – Ady költészetét át kell engedni a folyamatos újraértelmezés szabad, de elmélyült folyamatának (Arató, 2014). A vita, a beszélgetés elengedhetetlen. Minden vélemény becses, ami a tanórán elhangzik. A fiatalokat a Web 2.0-s részvételi kultúra mintegy képesíti arra, hogy hozzászóljanak, akár rövid „kommentekben”, akár az influenszerek – a filmértékelő videósok vagy éppen a booktuberek – modorában. Tanárként ne féljünk ettől, mert ezzel a legfontosabbat már megléptük, meghívtuk a diákokat az értelmezési folyamatba. Innentől csupán az a dolgunk, hogy összetettebb szempontokat, elaborált fogalmakat bevonva gazdagítsuk a beszélgetést. Olyan kérdések kerülhetnek így a figyelem fókuszába, mint a szerelem történeti szemantikája, a kultusz és a mítosz, a narratív

és drámai líra kérdése, vagy a szimbolizmus és a performatívumok viszonya. Ha nem vagyunk túl elméletiek és preskriptívek, mindezek megszólítják a mai fiatalokat is. De az intermediális feldolgozás – mint például a megzenésített, sőt elrappelt *Őrizem a szemed* (Antal, 2016) – élő, közösségi praxisa is ide tartozik, ami természetesen további értelmezéseket és motivációkat indukálhat, ha a középiskolai órákon a diákok szembesülnek velük. Talán maguk is kedvet kapnak hasonlókhoz.

A közeli és a távoli olvasás technikáinak összeegyeztetése szükséges ahhoz, hogy feltárjuk, hogyan alakul ki az egyes korszakok, irányzatok, erős olvasatok Ady-Gestaltja, azaz a verseinek szemantikus-kognitív sémája. Amely tehát diskurzusfüggő, intézményfüggő, és természetesen az iskolai oktatásban is megjelenik, de nem vonható kétségbe, hogy maguk a versek olyan gazdagok a jelszerűség értelmében, hogy többféle érzelmi és értelmi kognitív folyamatot képesek megindítani a mindenkori befogadásban.

Irodalom

Ady Endre (1916): Az én kálvinistaságom. *Nyugat*, 9. 6., Nyugat [on-line]: <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00194/06086.htm> (2020. 11. 20-i megtekintés)

Aleph [Ravasz László] (1916): Az Ady Endre kálvinistasága. *Protestáns Szemle*, 28. 4. 268–270.

Antal Márió (2016): *Ady Endre – Őrizem a szemedet* [sic!]. 2020. 11. 20-i megtekintés, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=iVEde0JaOX8>

Arató László (2014): Ady az iskolában – recepciók apályban és dagályban. *Iskolakultúra*, 24. 3. 3–16.

Assmann, J. (2013): *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Ford. Hidas Zoltán, Atlantisz, Budapest, 105–124.

Balla János SP (2019. 04. 07.): Ady és a piaristák. 2020. 11. 20-i megtekintés, Piaristák – Piarista Rend Magyar Tartománya, https://www.piarista.hu/h%C3%ADr/ady_%C3%A9s_piarist%C3%A1k

Boka László (2020): Lajtorja, faltörő kos, igazoló levél. Kanonizációs kísérletek, pozícióstabilizálások és a kiépülő Ady-kultusz. *Jelenkor*, 63. 1. 75–87.

Csépe Valéria (2011): Valóság vagy álom? A pszichológia és az idegtudomány hatása a 21. századi oktatásra. *Magyar Tudomány*, 172. 9. 2020. 11. 20-i megtekintés, Magyar Tudomány [on-line] <http://www.matud.iif.hu/2011/09/02.htm>

Debreceni-Droppán Béla (2019.01.29.): Emberpiramis Ady temetésén. 2020. 11. 20-i megtekintés, Magyar Nemzeti Múzeum/Hírek/Blog, <https://mnmu.hu/cikk/emberpiramis-ady-temetesen>

debreceni-Droppán Béla (2019.01.30.): Ady Endre temetése a Nemzeti Múzeumból. 2020. 11. 20-i megtekintés, *Magyar Múzeumok: A Pulszky Társaság–Magyar Múzeumi Egyesület online magazinja*, <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/ady-endre-temetese-a-nemzeti-muzeumbol>

Ferencz Győző (szerk. és előszó, 1993): *Hang szólít. Isten-kereső versek a huszadik század világirodalmából*. Vigilia Kiadó, Budapest.

Nemzeti Filmintézet (2019): Filmhíradók – 100 éve ezen a héten, 16. (2019. január 28. – február 3.) 2020. 11. 20-i megtekintés, Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=TZgTHgvGXys>

Herczeg Ákos (2013): „A” modern költő státusának útján. Az *Új versek* társadalmi, szemléleti hátteréhez. *Irodalomismeret*, 24. 1. 42–51.

Koselleck, R. (1997): *Az aszimmetrikus ellenfogalmak történeti-politikai szemantikája*. Ford. Szabó Márton, József Műhely, Budapest.

Krúdy Gyula (1989): *Ady a szfinx hátán* (1919). In *Uő: Irodalmi kalendárium* [sic!]. *Írói arcképek*. Szépirodalmi, Budapest. 2020. 11. 20-i megtekintés, on-line: *Krúdy Gyula munkái*, Arcanum, <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Krudy-krudy-gyula-munkai-1/irodalmi-kalendarium-iroi-arckep-12314/ady-endre-12CF7/>

Makkai Sándor (1927): *Magyar fa sorsa. A vádlott Ady költészete*. Soli Deo Gloria, Budapest.

Sík Sándor (1929): *Gárdonyi, Ady, Prohászka. Lélek és forma a századforduló irodalmában*. Pallas, Budapest, é. n. [1929].